

Asia: VN/10364/2022

Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus; työryhmän mietintö

1. Sosiaaliturvaetuuksien ulosmittaus

Pidättekö ehdotusta kannatettavana?

Pidämme tarpeellisena, että tällä hetkellä varsin sekavaa ulosmittauksen säätelyä selkiytetään ja yksinkertaistetaan. Sosiaaliturvaetuslajien vaikutusta ei tule vähentää takuueläkkeen osalta.

Takuueläke turvaa Suomessa asuvalle henkilölle vähimmäiseläkkeen, joka on 922,42 e/kk. Jotta saa takuueläkettä, voivat kaikki eläkkeet ennen verotusta olla yhteensä enintään 914,96 e/kk. Jos eläkkeensaajan kansaneläke ja työeläke jäävät tämän vähimmäiseläkkeen alle, puuttuva osa maksetaan sen vuoksi takuueläkkeenä.

Ei ole perusteltua, että takuueläkettä saavan ulosoton kohteena olevan henkilön eläkkeestä ei tehdä ulosmittausta, mutta vastaavansuuruista työeläkettä tai työeläkkeen ja kansaneläkkeen yhdistelmää saavan velallisen eläkkeestä tehdään ulosmittaus. Takuueläkkeen suuruinen eläke, riippumatta mistä se muodostuu, tulee säilyttää ulosottokiellon piirissä. Ulosoton suojaosuuden tulee olla takuueläkkeen määrän suuruinen.

Ulosottokiellon kohdalla nykyiset eläke- ja sosiaalilainsäädännön nojalla määrätyt tarkoitukset ovat tarkkarajaisia ja kannatettavia. Lisäksi ensisijaiset perusturvaetuudet tulee jättää ulosottokiellon ulkopuolelle.

Raportissa pohdittu ulosmittausjärjestelmä tulisi käytännössä rakentumaan yksilöllisen harkinnan varaan painottuvaksi. Sen vuoksi takuueläkkeen määrä lähellä toimeentulotuen harkinnassa keskimäärin hyväksytyjen elinkustannusten lähellä olevana määränä olisi oikeansuuntainen taso.

Ylipäätään jos ulosottokielto on tätä alhaisemmalla tasolla, ulosmittaus suistaa haavoittuvassa asemassa olevia ikääntyneitä ihmisiä väistämättä viimesijaisten toimeentuloturvan hakijoiksi.

Ikääntyneellä ihmisellä ei ole laajamittaisesti olemassa mitään keinoja parantaa tulotasoaan toisin kuin työikäisellä ihmisellä ainakin teoriassa on esim. tilapäisten lisätöiden hankkimisen avulla. Sairaus, heikentynyt toimintakyky, kognitiivisten kykyjen heikkous tai vammaisuus eivät saisi ajaa ikääntynyttä henkilöä ulosottotoiminen vuoksi toimeentulotuen asiakkaaksi.

Tavoite siitä, että ulosmittausjärjestelmässä ulosmittauksen määrä on kaikissa tuloryhmissä oikeudenmukaisessa suhteessa henkilöiden tulojen määrään, on oikea.

Millaisia vaikutuksia ehdotuksen toteuttamisella nähdäksenne olisi?

Jos ehdotus toteutettaisiin sellaisenaan, ei se kohtelisi työ- ja toimintakyvyiltään ikäryhmiä keskenään yhdenmukaisella tavalla (ks. edellinen kohta).

Millaisia kustannuksia ehdotuksen toteuttamisesta aiheutuisi (mm. tietojärjestelmäkustannukset)?

-

Mahdolliset muut kommentit ehdotuksesta?

-

2. Tulojen ulosmittausjärjestelmä

Pidättekö ehdotusta kannatettavana?

Ulosmittauksen kiristäminen nykyiseen tapaan tulojen kasvaessa on edelleen kannatettavaa.

Millaisia vaikutuksia uudistuksen toteuttamisella nähdäksenne olisi?

Suomalaisten eläkkeet eivät ole suuria. Vain 10 prosenttia suomalaisista saa eläkettä yli 3000 e / kk / br. Vuonna 2022 yhdellä kolmasosalla eläkkeen saajista eläke oli yli 2000 e / kk. Kahdella kolmasosalla eläke oli alle 2 000 e /kk / br. Alle 1250 e / k / br olevia eläkkeitä sai 32,6 % naisista ja 24 % miehistä.

Siten ikääntyneiden suomalaisten kannalta raportin s. 56 esitetty porrastus on ajatuksellisesti oikein rakennettu. Vanhuuseläkeikäillä ja työkyvyttömyyseläkeläisillä ei ole mahdollisuutta kasvattaa tulotasoaan laajamittaisessa määrin töitä tekemällä. Ikääntyneiden näkökulmasta kannustavuus asettuu oikein.

Millaisia kustannuksia uudistuksen toteuttamisesta aiheutuisi (mm. tietojärjestelmäkustannukset)?

-

Muut mahdolliset kommentit ehdotetuista laskentasäännöistä ja ulosmittausjärjestelmän uudistamisesta?

-

Kumpaa vaihtoehtoa pidätte lähtökohtaisesti parempana? Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

1) ulosmittaus aloitetaan korkeammalta tulotasolta (suurempi suojaisuus) ja suojaisuuden ylittävistä tuloista ulosmitataan ankarammin. [Jos suojaisuus asetetaan takuueläkkeen tasolle, ulosottojärjestelmän yhdenmukaisuus turvataan. Taso olisi kuitenkin edelleen alhaisempi kuin toimeentulotuen perusosa.]

Voimassa olevan ulosottokaaren mukaan velallisen suojaisuus on suurempi, jos hänellä on elatuksen varassa puoliso, oma lapsi tai puolison lapsi. Työryhmän näkemyksen mukaan olisi perusteltua harkita, tulisiko velallisen elatuksen varassa olevina jatkossa ottaa huomioon ainoastaan lapset eli poistaa mahdollisuus puolison huomioon ottamiseen. Miten arvioitte ehdotusta?

Mahdollisuutta ottaa huomioon puolison elatus ei tule poistaa. Kun elatusvelvollisuus on voimassa avioliiton perusteella, ulosoton suojaisuuden tulee olla suurempi. Mikäli ulosoton kohteena olevalla henkilöllä on viranomaisen vahvistama puolison elatussopimus tai käräjäoikeuden tuomio, ulosoton suojaisuuden tulee olla suurempi.

Perustelu on avioliittolain 4 luku 46§: aviopuolisoilla on keskinäinen elatusvelvollisuus, joka alkaa avioliiton alkamisesta, päättyy avioliiton päättymiseen ja jopissakin tapauksissa jatkuu avioliiton päättymisen jälkeen. Elatussopimus voidaan tehdä myös silloin, kun puoliso laiminlyö lain mukaisen elatusvelvollisuutensa ja puoliset asuvat erillään.

Mikäli lapsen elatusta ei saada perittyä, lapsella on oikeus julkisista varoista maksettavaan elatustukeen. Puolison elatuksen laiminlyöntiä ei sitä vastoin julkisista varoista tueta.

Ikääntynyt henkilö jolta puolison elatusapu jää saamatta on todennäköisesti pienituloinen. Pienituloisuusraja on Eurostatin määritelmän mukaisesti 60 % mediaanitulosta, mikä tarkoittaa yhden hengen taloudelle noin 1 350 euroa kuukaudessa vuonna 2021.

Kun mediaanieläke on Suomessa tällä hetkellä 1614 e / kk niin puolella eläkeläisistä käytettävissä olevat rahatulot kuukaudessa ovat enintään noin 1300 euroa.

Pienituloisuus koskettaa erityisesti naisia, joista 76 prosentilla kokonaisbruttoeläke on korkeintaan 2 000 euroa kuukaudessa (2022). Eläkkeellä olevien köyhyys- ja syrjäytymisriskiaste on Suomessa korkea, mikä tarkoittaa, että eläkkeellä olevien ihmisten määrä, joita uhkaa köyhyys tai vakava aineellinen ja sosiaalinen puute, on suuri.

Vaikka puolisoitten väliset elatussopimukset ovat harvinaisia eivät ne silti ole katoamassa, sillä viranomaisen vahvistamalla elatussopimuksella tai käräjäoikeuden tuomiolla on merkitystä myös henkilön eläkeoikeuteen. Edunjättäjän entisellä puolisolalla on oikeus leskeneläkkeeseen, jos edunjättäjä oli kuollessaan tuomioistuimen lainvoimaisen päätöksen tai tuomion tai sosiaalilautakunnan vahvistaman sopimuksen perusteella velvollinen määrääjain maksamaan hänelle elatusapua.

Työryhmä on esittänyt kaksi vaihtoehtoista tapaa elatuksen varassa olevien huomioon ottamiseksi. Kumpaa vaihtoehtoa pidätte parempana? (Vaihtoehtoja arvioitu mietinnössä s. 57–59). Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

Vaihtoehto 2, jossa kunkin lapsen osalta tehdään ulosmittauslaskelman lopuksi vähennys ulosmitattavaan määrään. [Perustelu: Velallisten yhdenmukainen kohtelu eri tuloluokissa. Vaihtoehdon 2 malli voitaisiin toteuttaa raportissa pohditulla tavalla siten, että ulosmittaus tehtäisiin noin 1500 euron nettotuloista, jos velallisella on kaksi elatuksen varassa olevaa lasta. Vaikutuksia voidaan arvioida vuoden 2023 määräaikaisen suojaosuuden korotuksen (985/2022) päätyttyä siitä saatujen havaintojen perusteella.]

Kumpaa vaihtoehtoa pidätte parempana? Voitte perustella vastauksenne valitsemanne vaihtoehdon alla olevaan tekstikenttään:

2) kuukausittain ulosmitattava määrä on suurempi ja velalliselle myönnetään nykyiseen tapaan ilman pyyntöä automaattisesti vapaakuukausia. [Perustelu: Molemmissa vaihtoehdoissa on sekä hyviä että huonoja puolia. Automaattiset vapaakuukaudet antavat ulosoton kohteena olevalle henkilölle mahdollisuuden hallita omaa talouttaan ja esimerkiksi säästää yllättäviä menoja varten. Vapaakuukausista hyötyvät kuitenkin lähinnä ne velalliset, joiden velka on kohtuullinen ja joilla on tulojensa puolesta realistiset mahdollisuudet maksaa ulosotossa oleva velka korkoineen kokonaisuudessaan pois. Velan suhteen ulosotossa olevat yksityishenkilöt ovat heterogeeninen ryhmä. Esimerkiksi 11,7 %:lla ulosotossa oleva kokonaisvelka oli yli 50 000 euroa ja 35,2 %:lla ulosotossa oleva kokonaisvelka oli alle 1 000 euroa. Toimeentulotukea saavat henkilöt voivat vapaakuukausien vuoksi joutua kohtuuttomiin tilanteisiin sen vuoksi, että tieto vapaakuukaudesta voi tulla Kansaneläkelaitokselle vasta sen jälkeen, kun toimeentulotukea on jo ehditty maksaa. Onko ulosottoviraston ja Kelan väliseen tiedonkulkuun löydettävissä ratkaisu?]

3. Muut mietintöä koskevat huomiot

Kirjoittakaa muut mahdolliset huomionne alla olevaan kenttään

Eläkkeellä olevat ihmiset voivat olla joko velkojia tai velallisia. Huomioiden se, että suomalaisten nettoeläkkeet ovat pieniä, on tärkeää, että ulosotto toimii yhdenmukaisesti ja oikeudenmukaisesti molemmista näkökulmista katsottuna: sekä velallisen että yksityishenkilönä olevan velkojan näkökulmasta.

Ulosottoon liittyviä kohtuuttomia tilanteita voidaan poistaa vain osittain itse ulosottolainsäädäntöä kehittämällä. Vuonna 2022 lähes 92 000 terveyskeskumaksua päätyi ulosottoon. Kyseessä on palvelu, joka koskee ihmisten perusoikeutta saada tarvittavat sosiaali- ja terveyspalvelut tuloista riippumatta.

Asiakasmaksusääntelyn mukaan maksusta voidaan myös vapauttaa ja jättää se kokonaan perimättä. Jos asiakkaalla ei ole varaa maksaa noin 20 euroa käynnistä terveyskeskuslääkärillä, niin asiakkaan kannalta oikeudenmukaisempaa olisi jättää se lähtökohtaisesti kokonaan perimättä.

Valtakunnanvoudin virastosta saadun tiedon mukaan 65 vuotta täyttäneiden ja sitä vanhempien osuus vireillä olevista sosiaali- ja terveydenhuollon ulosottoasioista oli noin 14,2 prosenttia vuonna 2020 (32 000 asiaa). Lukua voidaan pitää suurena.

Vuorisalo Irene

Eläkeliitto ry - EETU ry:n yhteisen lausunnon esittää Eläkeliitto ry, joka on EETU ry:n puheenjohtajajärjestö v. 2023